

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ РЕДАКТОРІВ ПЕРЕКЛАДНИХ ВИДАНЬ

Ірина ТКАЧЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті розглянуті важливі проблеми фахової підготовки редакторів перекладних видань у контексті спеціальності «Видавнича справа та редагування». Запропоновано шляхи удосконалення фахової підготовки редакторів перекладних видань.

Ключові слова: перекладне видання, редактор, перекладач, видавець, фахова підготовка редактора, редакційно-видавничий процес.

The article is dedicated to some problems concerning methods of teaching future editors and publishers special disciplines. The article contains concrete recommendations for professional training in editorship.

Key words: a translated edition, editor, publisher, translator, publishing, professional editor's training, publishing process.

В системі сучасної книговидавничої галузі перекладні видання залишаються в статусі перспективних, престижних та комерційно вигідних. У книгознавчому розумінні перекладне видання – це видання окремого або кількох творів, об'єднаних спільною назвою, у перекладі з однієї мови на іншу. Текст такого видання передбачає збереження при зміні мовної форми не лише змісту повідомлення, а й певних формальних особливостей вираження цього змісту. Феномен перекладної літератури полягає і в існуванні свого власного репертуару, яким збагачується читач і культура носія мови, якою здійснюється переклад; зумовлений він (феномен) і ментальним кодом, котрим презентується світоглядна винятковість носіїв мови, з якої твір перекладається. Крім того, перекладні видання розглядають як «надзвичайно активну систему» в «інтегральній системі будь-якої літературної полісистеми» [2: 31], тому редактор має бути і літературознавцем, і мовознавцем, письменником, і культурологом.

«Нині важко уявити тематичну програму будь-якого сучасного видавництва, в якій би були відсутніми позиції щодо перекладних видань [...] Надто ж тепер, на переломі третього тисячоліття, коли багатомовні інформаційні потоки, легко долаючи кордони, спонукають видавця в будь-якій країні дбати про відтворення більшої кількості авторитетних у певному суспільному середовищі іншомовних видань мовою свого читача. Неважливо, про яке видання йдеться, – художнє, наукове, навчальне, дитяче», [6: 335] – наголошує М. Тимошик. Редакційно-видавничу підготовку перекладних видань практики вважають однією із найскладніших у книговидавничому процесі, оскільки вона потребує від редактора, окрім загальної фахової підготовки, освоєння цілого масиву додаткових знань, пов'язаних передусім з основами перекладу, історією перекладу, зв'язками перекладознавства з іншими філологічними дисциплінами, типологічними особливостями перекладу творів різних жанрів тощо.

Проблема фахової підготовки редактора-спеціаліста у галузі підготовки перекладних видань є актуальною і такою, що потребує системного розгляду і вирішення з огляду на невпинний ріст перекладних видань низької якості (зокрема в асортименті довідкової видавничої продукції для дітей). Поштовхом до висвітлення проблеми, заявленої у назві статті, стали результати аналізу якості фахової підготовки студентів, яких готують на базі Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка (факультет філології та журналістики, кафедра видавничої справи та редагування) за спеціальністю 6.030303 «Видавнича справа і редагування», яка перебуває у професійно-освітньому напрямі 0303 «Журналістика та інформація».

Мета дослідження окреслюється потребою визначити причини низького рівня професійної компетенції майбутнього редактора/видавця, який потенційно може готувати до друку перекладне видання і займатися перекладним книговиданням.

Завдання статті: висвітлити «константи» редакторської професії та складові професіограми редактора перекладного видання; здійснити моніторинг якості фахової підготовки редакторів та видавців перекладних видань; з'ясувати причини незадовільної

якості фахової підготовки редактора-спеціаліста; знайти альтернативні шляхи підвищення **фахового рівня редактора і видавця перекладних видань.**

Ключовою і найвідповідальнішою фігурою редакторсько-видавничого процесу залишається редактор (твердження Н. Зелінської про те, що «треба бути надто самовпевненим і, водночас, надто байдужим до ефекту від публікації, щоб наважитися на видання книги (газети, журналу тощо) без участі редактора» [5: 203], є аксіоматичним та універсальним). «Константи» редакторської професії – бездоганна мовна інтуїція та компетенція, вміння логічно і чітко мислити, широка ерудованість, вміння аналізувати різноманітні комунікативні ситуації, знання психології авторської праці, читацької поведінки, володіння основами художньо-технічного оформлення видавничої продукції доповнюються обов'язковим знанням видавничого маркетингу та умінням користуватися при підготовці видання до друку сучасними комп'ютерними видавничими технологіями. Вимога сьогодення – редактор-видавець, який виконує **комплекс організаційних і творчо-виробничих функцій**, фахівець із розгалуженою професіограмою, що дозволяє йому бути конкурентоспроможним. Наведені базові компоненти професійних компетентностей редактора, а тим паче редактора перекладних видань, спростовують бачення цієї професії як примітивного ремісництва, під яким розуміють «приниження “статусу” фаху “закритістю” професії редактора для широкої публіки візуальною непомітністю його зусиль з поліпшення авторського оригіналу» [4: 3]. Роботу редактора над перекладним виданням традиційно окреслюють такими змістовими напрямками: **розробка концепції видання; пошук іншомовного твору/творів та його власника/власників; пошук перекладача та редагування перекладу; оформлення службової частини перекладного видання, художньо-технічне редагування видання.** «Перекладач має володіти артистизмом перекладу – без цього вміння на папері стоятимуть ряди бездушних словосполук» [8], – підкреслює П. Засенко. Артистизм редактора, який готує до друку перекладне видання, теж відіграє важливу роль у формуванні образу книги, яка б задовольняла інформаційні й естетичні потреби споживача, сприяла повноцінній міжкультурній комунікації та слугувала гідним репрезентантом інтелектуального потенціалу автора, перекладача, редактора, дизайнера, і, крім того, була комерційно вигідною.

Редактор повинен бути обізнаним з основами перекладознавства в цілому і, особливо, із практикологією і критикою перекладу [3: 31]. Питання про те, наскільки необхідно залучати до перевірки якості перекладу редактора, який є сторонньою особою, адже редагування може здійснити сам перекладач, логічно наштовхує на таку відповідь: для забезпечення перекладу високої якості не достатньо лише авторського редагування, яке здійснює перекладач. Авторське редагування уподібнюється до пошуку нових варіантів перекладу; авторство заважає перекладачеві дати об'єктивну оцінку свого тексту, адекватно змодельовати реакцію реципієнтів. Не виключаючи можливості авторського саморедагування, залучення редактора до процесу створення перекладу є об'єктивно необхідним та обов'язковим: «редактор має пройти весь той шлях, який пройшов перекладач [...] тоді редактор буде не простим контролером, а радником, кваліфікованим критиком із доброзичливою орієнтацією» [3: 31]. «Редактор завжди є першим реципієнтом повідомлення і наче випробовує його сприйняття на самому собі. Саморедагування, здійснене автором, та редагування того ж повідомлення редактором-професіоналом, повинні доповнювати одне одного, адже обидва види правок спрямовані на поліпшення якості тексту, досягнення його довершеності» [1], – достатньо переконливий аргумент на користь співпраці автора, перекладача і редактора.

Важливо наголосити, що редактор працює над створенням якісного **перекладного видання**, наприклад, книги як матеріального носія перекладного твору чи творів. Процес створення перекладного видання – кропіткий і відповідальний з огляду на специфіку дуалістичної природи перекладного твору, який перевтілюється у видання. Однозначно, «створення перекладних видань має відбуватися за фахової підготовки редакційного колективу на чолі з редактором» [7: 15].

У контексті новітнього, комплексного бачення редакторського фаху змінюється і його освітня парадигма. Проте реалізація новітніх програм, за якими здійснюється фахова підготовка спеціалістів-редакторів, відбувається з певними труднощами. Нормативний

фаховий курс «Редакторсько-видавничий фах» викладається студентам II-IV курсів. Редакторсько-видавнича підготовка перекладних видань є окремим змістовим модулем (навіть не курсом, як і більшість інших, не менш важливих напрямів підготовки спеціалізованих редакторів), на який виокремлено всього 30 годин на практичні заняття і 30 годин відводиться на самостійне опрацювання). Тематично модуль членується на два блоки: перекладознавчий та редакторсько-видавничий.

У межах першого блоку студенти знайомляться з історією перекладознавства, опановують теорію і практику перекладу. Кожен із цих сегментів розгортається у свої тематичні блоки, які є обов'язковими для фахової компетенції майбутнього редактора. Так, теорія і практика перекладу передбачає висвітлення таких питань, як: лінгвістичні теорії перекладу, види перекладу, еквівалентність перекладу, міжкультурна адаптація в процесі перекладу, різновиди перекладних трансформацій, нормативні та стилістичні аспекти перекладу, художній і науковий переклад. Вимога бодай перекладознавчого мінімуму редактора в процесі опанування цього тематичного блоку є обов'язковою, але недостатньою, і, як доводить практика, у більшості студентів, які навчаються за спеціальністю «Видавнича справа і редагування», низький або, у кращому разі, задовільний рівень володіння іноземною мовою (англійська та німецька).

Другий, редакторсько-видавничий блок, передбачає вивчення історії перекладних видань (національний та світовий контексти), ознайомлення зі специфікою редагування перекладного твору, з'ясування типологічних особливостей перекладних видань, розроблення концепцій видавничої перекладної продукції, оволодіння методикою редакторської підготовки перекладного видання до друку (зокрема, робота над службовою частиною видання, упорядкування допоміжних елементів – покажчики, примітки, коментарі), створення макету і здійснення верстки видання, промоція перекладного видання. Як бачимо, комплексно і якісно досягнути весь спектр редакторсько-видавничої підготовки перекладного видання у всій його типологічній парадигмі і нюансах за таку мізерну кількість годин неможливо. Оминути перший змістовий блок модуля (теорію і практику перекладу, на основі яких будується технологія перекладу), апелюючи до аргументу про те, що це вимога до компетенції перекладача, а не редактора, неприпустимо. Обмеження суто редакторсько-видавничими складовими зумовлює поверхневість здобутих знань, умінь і навичок майбутнього редактора і видавця. Тобто, змістове наповнення навчальної програми теоретично є системним, але на якість її практичної реалізації суттєво впливає брак аудиторного навантаження.

Шляхи і альтернативи вирішення проблеми підвищення фахового рівня редактора і видавця перекладних видань:

1. Організація семінарів і тренінгів для редакторів/видавців-початківців; участь у навчальних та менторських програмах для перекладачів та редакторів;

2. Підтримка інформаційно-консультаційних ресурсів про переклад у співпраці з Лабораторією наукового перекладу; співпраця з Гете-Інститутом, Британською Радою, Польським Інститутом, Посольством Франції в Україні, Відділом преси, культури та інформації Посольства США в Україні з метою моніторингу реалізованих видавничих перекладних проєктів;

3. Залучення до розробки та реалізації авторських проєктів перекладних видань студентів;

4. Тісна співпраця із студентами факультетів іноземних мов, зокрема, із майбутніми перекладачами (реалізація спільних навчальних видавничих проєктів перекладних видань);

5. Організація виробничої практики студентів спеціальності «Видавнича справа та редагування» у видавництвах, які спеціалізуються на перекладному книговидаванні;

6. Корегування змісту навчальних планів (введення спецкурсів за напрямом професійної підготовки редакторів і видавців перекладних видань, розробка і реалізація практикумів («Редагування перекладного твору», «Критика перекладу», «Редакторський аналіз перекладних видань» та ін.), текстологічних лабораторій, гуртків, проблемних груп, семінарів, тренінгів), введення до темарію бакалаврських проєктів, які готують студенти IV

курсу спеціальності «Видавнича справа та редагування», обов'язкових проєктів перекладних видань);

7. Уточнення освітньо-кваліфікаційної професіограми майбутнього редактора і видавця відповідно до вимог сьогодення, розробка вимог до компетенцій редактора і видавця перекладного видання;

8. Розробка необхідного навчально-методичного забезпечення викладання редакторсько-видавничого фаху у напрямі дидактології перекладних видань;

9. Викладання іноземних мов для майбутніх редакторів і видавців за професійним спрямуванням, з акцентом на тісному міждисциплінарному зв'язку.

Безумовно, це потребує внесення змін у навчальний процес на рівні загального робочого плану підготовки спеціалістів з видавничої справи та редагування, і на рівні змісту та структури окремих дисциплін, що його наповнюють. І, зрозуміло, що тільки викладацьким альтруїзмом високого показника якості фахової підготовки редактора і видавця не досягнути. Найявність перекладного видання у видавничому або редакційному портфелі кожного фахівця редакторсько-видавничого фаху слугує доказом його професійної компетенції та іміджу. Щоб вирішити проблему появи у світ «недоглянутих», «недоношених» видань, зокрема і перекладних, потрібно комплексні дії і рішення на рівні як вузівської системи підготовки фахівців у галузі видавничої справи та редагування, так і на рівні загальнодержавної освітньої політики.

БІБЛОГРАФІЯ

1. Гула С.А. Редагування як один із чинників якісного перекладу // Матеріали Всеукраїнського щорічного науково-практичного семінару з питань практики перекладу та підвищення конкурентоспроможності перекладацьких послуг (4 червня 2005 року, м. Київ) [Електронний ресурс]; Режим доступу: www.uta.org.ua/data/loads/Gula.pdf
2. Евен-Зогар І. Місце перекладної літератури в літературній полісистемі / пер. Андрій Савенець // Літературознавчі та лінгвістичні студії. – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 30-38.
3. Зарицький М.С. Переклад: створення та редагування: Посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 120 с.
4. Зелінська Н. Наукова школа кафедри видавничої справи і редагування Української академії друкарства: напрями, постаті, здобутки // Поліграфія і видавнича справа. – 2005. – №42. – С. 3-10.
5. Зелінська Н., Огар Е., Фінклер Ю., Черниш Н. Сучасний редактор: проблеми професійного вишколу // Поліграфія і видавнича справа. – 2002. – №39. – С. 203-209.
6. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця: Практичний посібник. – 2-ге вид., стереотипне. – К.: Наша культура і наука, 2006. – 560 с.
7. Паливода Ю. Сутність і способи діяльності редактора щодо формування видавничого портфеля // Вісник Книжкової палати. – 2009. – №1. – С.13-16.
8. Петро Засенко: «Поети завжди втручалися в життя, аби його перебудувати» (Інтерв'ю Наталі Поклад з Петром Засенком) [Електронний ресурс]; Режим доступу: <http://www.slovoprosvity.com.ua/modules.php?name=News&file=article&sid=4102>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Ткаченко – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри видавничої справи та редагування Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: редакційно-видавнича підготовка видань, фахова підготовка редакторів та видавців.